

1:A SÖNDAGEN I FASTAN A-2017, S:TA EUGENIA, 9 MARS

1 Mos 2:7-9, 3:1-7

Paradise lost?

Paradise lost? Har vi förlorat paradiset, fördrivits från en ljuvlig plats där samförstånd och harmoni en gång rådde? Är människans historia en historia om förfall? Hon som skapats som Guds avbild och levde i frid med Gud, naturen, medmänniskan och inte minst med sig själv, har hon störtat ner från sin ursprungliga höjd? Befinner hon sig nu i jämmerdalen? Eller som några kyrkofäder uttryckte det i "olikhetens land", som står i bjärt kontrast till "likhetens land": hon liknar inte längre Gud, avbilden har fördunklats eller, som Martin Luther senare sa, utplånats helt och hållet. Är det sant? Det förlorade paradiset har inspirerat teologer och konstnärer, författare som John Milton och – skulle jag vilja påstå – mänskligheten överlag. De tog avstamp i berättelsen om det så kallade syndafallet. Ibland frågar jag mig varifrån den här tanken eller det

oavårliga intresset kommer. Kanske av känslan att det är någonting med oss som inte stämmer. Vi märker hur ofta vi konfronteras med vår begränsning. Vi har fattat en god föresats – och håller den inte. Vi har föresatt oss att avstå från mat eller dryck, från onda ord eller självdestruktivt beteende – och klarar det inte. Vi vill vara goda och ändå gör vi så ofta precis tvärtom – mot bättre vetande och för det mesta helt medvetet. Men egentligen – tänker kanske de flesta av oss – finns i oss förmågan till det goda. Vi kan bättre. "Paradise lost", har det en gång varit annorlunda? Har det en gång i tiden funnits människor som levde utan fel? Det vi uppfattar som människans fall ger en förklaring samtidigt som det väcker många frågor.

Vill bibelns berättelse om det så kallade syndafallet verkligen beskriva ett sådant brant fall? Det är tveksamt. Episoden om Adam och Eva berättar bara varför människan upplever slit och synd. Den visar att och på vilket sätt människan kan förföras. Den lyfter fram hennes bräcklighet och styrka. Efter 1 Moseboken verkar det som om Gamla testamentet helt

har förlorat intresset för Adam och Eva. Efter den förekommer de inte mer. Det dröjer ända fram till Paulus brev (Rom 5 och 1 Kor 15) innan de dyker upp igen. Men berättelsen har aldrig förlorat sin aktualitet. Det som beskrivs upplever vi än idag. Så sedd är den en lärorik berättelse som utspelar sig om och om igen.

- Ormen: Föreställ er ormen som representerar frestelsen som skapar förvirring, som vill leda oss bort från en god insikt. Ormen saknar namn. Det kvinnan och vi får se är bara de egenskaper den står för. Den är "listigast av alla vilda djur". Ormen är alltså en skapad varelse, inte någon ondskefull och oberoende kraft. I Guds skapelse finns inte två motsatta krafter som kämpar mot varandra: Gud å ena sidan och det gudalika onda å den andra. Det råder ingen dualism mellan ande och materia, ljus och mörker, himmel och jord. Allt är skapat av Gud och avhängigt av honom. Vad gör då den listiga ormen? Den tar till i överkant: Tänk att Gud har sagt "Ni skall inte äta av något träd i

lustgården”. Det har Gud visst inte sagt. Tvärtom får människan äta av alla träd utom av ett enda. Gud utpekas som en avundsjuk och missunnsam Gud. Och kvinnan tar till sig den här synen genom att också överdriva Guds förbud. I hennes version av förbudet får människan inte ens röra vid trädet. Det var inte Guds ord. Ormens tankar smyger sig obemärkt in i människan och påverkar henne.

Den listiga ormen, frestaren, överdriver inte bara utan ljuger dessutom. ”Ni kommer visst inte att dö”. Det är raka motsatsen till det som Gud har sagt. Ett dogmatiskt påstående som attackerar Guds bud. Ormen betar sig som om den vore Gud. Den kan och vet bättre än han och sätter sig över honom. Och frestaren vill alltid förespegla människan något gott: ”Ni blir som gudar med kunskap om gott och ont.” Det är inte lite den lovar! Människan kan vidga sina gränser, gå utöver det som Gud har bestämt för henne. Guds vilja är ovidkommande för henne.

Just så fungerar varje frestelse: den överdriver, förolämpar, förvanskar och ljuger och ger sken av att en gränsöverträdelse medför en stor välsignelse.

- Trädet: Synden verkar i alla avseenden attraktiv. Trädet är fysiskt, estetiskt och kunskapsmässigt lockande. Det är gott att äta av, en lust för ögonen och förmedlar kunskap. Hela människan i alla hennes dimensioner kan enbart dra nytta av trädets frukt. Det onda klär sig som en ljusängel – så säger den kristna traditionen. Det uppträder i det godas gestalt (*bonum sub specie mali*). Det är därför vi låter oss luras. Vi tror oss uppnå en fördel som bara kan uppnås på bekostnad av något gott.
- Mannen: Ibland har mannen beskrivits som offer. Han åt därför att kvinnan hade gett honom frukten. Och det var just det som var fel. Han frågar inte. Han vill kanske inte ens veta, han är undfallen och samtycker i handling. Sedan urskular han sig genom att skylla ifrån sig på kvinnan. Men vi har också skyldighet att

informera oss. Vi vuxna kommer inte undan med ursäkter som ”jag visste inte”. Att vara passiv kan vara en lika svår synd som att ta initiativ. Kanske är frestelsen här helt enkelt en fråga om bekvämlighet.

- Syndens följder: Kvinnan och mannen samtyckte, de fattade medvetet beslutet att överträda Guds bud och måste ha blivit bestörta när de insåg följderna. Det är inte bara det att ormens, frestarens löften aldrig uppfylls utan att de dessutom visar sig vara en förbannelse. Det som förut var tecken på en sund relation – nakenheten (1 Mos 2:25) – förvandlas till skam och obehag. Det var knappast vad de båda hade hoppats på. Frestarens löften infrias aldrig, möjligen för stunden men aldrig i längden. Synden leder till ett sämre liv och är inte rolig – även om många idag vill få oss att tro det.

Paradise lost? Kanske, eftersom de båda måste lämna trädgårdens trygghet och blir utsatta för ett hårt och ovisst liv. Men kanske är det här inte en berättelse om förfall utan

helt enkelt ett konstaterande: Ja, så är det. Och trots allt tar Gud sig an dem. Han förblir trogen och ger dem kläder. Filosofen Immanuel Kant uppfattade berättelsen som en framgångs- och befrielseberättelse. Nu fattar människan sina egna beslut, resonerar han. Hon har rest sig från sitt djuriska tillstånd och blivit en sann människa, uppnått självbestämmande och frihet gentemot Gud. Och bara den autonoma människan är människa i egentlig mening. Men jag har inte sett någonstans att Adam och Eva skulle vara lyckliga över sin nya självständighet. De känner ingen glädje över det som har hänt. De går inte ut ur trädgården under sång och dans. Inte vinst utan förlust – så måste de ha uppfattat situationen. Dessutom måste de redan från början ha haft förmågan att välja och urskilja. Annars hade Guds bud varit överflödigt. De var redan från början sanna människor som kunde fatta egna beslut.

Paradise lost? Kanske ändå inte. Kanske är det så att människan fortfarande är under utveckling. En utveckling som har "påskyndats" i Kristus. Hela skapelsen ett "work in

progress” tills allt blir fulländat i Kristus. Det som berättelsen om det så kallade syndafallet kan lära oss är att vara uppmärksamma på frestarens snaror, på vår egen benägenhet att göra vår egen vilja absolut, att vara gud. Vi kan välja nästan vad som helst men vi kan inte kontrollera följderna av vårt val. Vi är sannerligen inte gud.

Men kanske är det ändå bra att fantisera om paradiset ibland. Hur skulle den värld kunna se ut som vi kan leva i tillsammans? Att vi inte uppnår den enbart av egen kraft upplever vi dagligen. Men vi har ett hopp som har ett namn: Kristus. Och den värld som återskapas genom honom får vi smaka på redan här och nu i en gemenskap av jämlika som får dela samma bröd och samma kalk.

Dominik Terstriep S.J.